

GEORGE ROBERT MEAD

HERMES TRISMEGISTOS

Gnoza și originile
scrierilor trismegiste

Traducere din limba engleză:
ALEXANDRU ANGHEL

EDITURA HERALD
București

Cuprins

I. RĂMĂȘIȚELE LITERATURII TRISMEGISTE

Literatura trismegistă existentă	7
Manuscrisul original al Corpusului trismegist	9

II. TOTH, STĂPÂNUL ÎNȚELEPCIUNII

Thot (Tehuti)	12
Thot, după Pietschmann	13
Cele trei grade ale Misteriilor egiptene	15
Thot, după Reitzenstein	15
Thot, după Budge	16
Titlurile divine	16
Simbolurile și numele lui	17
Altarul lui Thot	19
Thot și cei opt însoțitori ai săi	19
Casa Năvodului	20
Thot Logosul	24
Cuvintele lui Thot	25
Thot și osirificatul	26
Thot Măsurătorul	27
Titlul „De trei ori mare”	27
Supremația lui Thot	27
Perspectivile unui mistic savant	28
Natura spirituală a tradiției lăuntrice a înțelepciunii egiptene	29
Pământul Sfânt al Egiptului și inițiații săi	29
Thot Inițiatorul	30
Unele dintre doctrinele de inițiere	32
Templele inițierii	33
Misterul Nașterii lui Horus	34
„Cartea Stăpânului”	35
Treptele Căii	36
Un studiu lămuritor	38

III. CULTUL POPULAR TEURGIC AL LUI HERMES ÎN PAPIRUSURILE MAGICE GRECEȘTI

„Religia lui Hermes”	39
I. <i>O invocație către Hermes ca fiind mintea cea bună</i>	40
II. <i>O invocație către stăpânul Hermes</i>	42
III. <i>O invocare către stăpânul Hermes</i>	43
IV. <i>O invocație către Thot ca Logos</i>	45
V. <i>O invocație către Hermes ca lumină spirituală</i>	46
VI. <i>Ritualul mistic al flacării</i>	48
VII. <i>O rugăciune de consacrare</i>	52

IV. PRINCIPALA SURSĂ A LITERATURII TRISMEGISTE DUPĂ MANETHON, ÎNALT PREOT AL EGIPTULUI

Hermes, la începutul perioadei elenistice	53
Petosiris și Nechepso	54
Manethon cel iubit de Thot	55
Scrisoarea lui Manethon către Ptolemeu Filadelful	56
Importanța mărturiei lui Manethon din „Cartea lui Sothis”	58
Este „Sothis” o contrafacere?	59
Respingerea argumentelor	60
Ținutul siriadic	61
Stela lui Hermes	63
Fiii lui Set-Hermes	64
Epitetul „De trei ori foarte mare”	66
Indiciul lui Griffiths	68
Cea mai veche literatură trismegistă	70
Philon din Byblos	71
Sunt „Istoriile feniciene” un fals?	72
Sanchuniathon și Cărțile lui Hermes	73

V. UN PROTOTIP EGIPTEAN AL TRĂSĂTURILOR PRINCIPALE ALE COSMOGONIEI DIN „POIMANDRES”

„Poimandres” – câteva aspecte critice	76
Un prototip al cosmogenezei sale	77
Rugăciune către Ptah	78

Ptah-Thot Cel Înțelept	79
Sincretism egiptean (1000 î. Hr.)	81
Doctrina din „Poimandres” comparată cu cea a prototipului său	82
Doctrina Omului	84

VI. MITUL OMULUI ÎN MISTERII

Tradiția gnostică	85
„Philosophumena” lui Hipolit (Hippolytus)	86
Naaseenii	87
Analiza relatării lui Hipolit despre scrierea naaseeană	88
Introducerea lui Hipolit	90
Materialul pentru recuperarea documentului elenistic original	93
Concluzia lui Hipolit	128
Concluzia analizei	133
Comentatorul elen	134
Autorii straturilor evreiesc și creștin	135
Zosimos și doctrina despre Anthrōpos	136
Philon din Alexandria despre doctrina Omului	137

VII. PHILON DIN ALEXANDRIA ȘI TEOLOGIA ELENISTICĂ

Despre Philon și metoda sa	139
Marea importanță a scrierilor sale	143
Despre Misterii	144
Despre cununia sacră	152
Despre Logos	159
Fiul lui Dumnezeu	161
Adevăratul Înalt Preot	162
Fiul tânăr și Fiul bătrân ai lui Dumnezeu	163
Totuși Dumnezeu este unul	164
Logosul este Viață și Lumină	165
Viziunea divină	166
Fiii lui Dumnezeu de pe pământ	167
Cetatea lui Dumnezeu	168
Umbra lui Dumnezeu	169

Adevăratul Păstor	171
Scara „cuvintelor”	172
Logosul, Soarele spiritual	173
Discipolii Logosului	175
Râul Logosului Divin	176
Ierusalimul de sus	176
Logosul este precum mana și sămânța de coriandru	178
Logosul este Pupila Ochiului lui Dumnezeu	179
„Nu numai cu pâine va trăi omul”	179
Logosul Mijlocitor	180
Sistemul unitiv al lui Plotin	182
Neamul lui Dumnezeu	183
VIII. „HERMAS” ȘI „HERMES”	
O anticipare	185
„Păstorul lui Hermas” și critica	186
Introducerea la „Hermas pastoral”	186
Comparație cu „Poimandres”	187
Reprezentarea simbolică populară a Păstorului	188
Numele „Hermas”	189
O formă timpurie a lui „Poimandres”	189
Muntele sfânt	190
Elemente „gnostice”	191
Viciile și virtuțile	191
Data timpurie a lui „Hermas” original	192
Teoria dependenței trebuie folosită cu precauție	192
Viziunile lui Crates	194
„Cei mulți”, creștini de rând și „cei puțini”, gnostici	195
Povestirea egumenului Olympios	196
Cuvânt final despre „Hermas”	197
IX. DESPRE DOCTRINA EONULUI	
Tradiția orfică a genezei Oului Lumii	200
Comentariu	203
Gnoza setiană	203
„Eonul mithraic”	208
Data posibilă a originii doctrinei elenistice a Eonului	210

Abraxas	210
Sărbătoarea lui Eon	211
Chintesența și monada	212
Despre originea elenistică a eonologiei	213
Eonul Logos	214
Cultul roman al lui Saeculum provenit din Egipt	214
Imensitățile eonice din Egipt	215
Un cântec de laudă către Eon	216
Eonul demiurgic	217
Eonul în literatura teurgică	217

X. CELE ȘAPTE REGIUNI ȘI ÎNSUȘIRILE LOR

Macrobius despre „Coborârea sufletului din înaltul universului în adâncurile pământului”	219
Tradiția lui Servius	223
Critica mărturiilor	223
Hebdomada „ofită”	226
Forma mai simplă a gnozei trismegiste	226
Despre Leviāthān și Bēhēmōth	227
„Gardul de Foc”	230

XI. PLATON: DESPRE METEMPSIHOZĂ

Sufletul și Misteriile sale în dialogul Phaidros	232
Plotin despre metempsihoză	236
Proclos despre coborârea sufletelor în naturile lipsite de rațiune	237

XII. VIZIUNEA LUI ER

Er, fiul lui Armenios	239
Din Misterii	240
Cilindrul	241
Viziunea	241
Comentariu	247

XIII. DESPRE CRATER SAU CUPĂ

Craterul la Platon	250
Viziunea lui Arideos	252
Originea simbolului ce trebuie căutată în tradiția orfică	254

XIV. DISCIPOLII LUI HERMES CEL DE TREI ORI FOARTE MARE

Ptah, Sekhmet și Imhotep (Asclepios)	256
Nefertum	257
Imhotep-Imuth-Asclepios	258
Thath-Tat	259
Încarnările lui Thot	260
Discipolii Stăpânului Hermes la Petosiris și Nechepto	261
Tosothrus-Asclepios	262
Imuth-Asclepios maestrul zidar și poet	263
Esculap tămăduitorul	264
Asclepios în tradiția trismegistă	266
Despre Ammon	267
Profet și rege	267
Amenhotep-Asclepios	269
Grupul sacru de patru	269
Iacov, Ioan și Petru	270
Triada de discipoli	271
Khnum, Daimonul cel Bun	271
Osiris, discipolul lui Agathodaimon Cel de trei ori foarte mare	272
Mintea-Logos Daimonul cel Bun	273
Khnum Mintea Bună, Eonul	274
Isis, Stăpâna înțelepciunii, eleva lui Hermes de trei ori foarte mare	274

GEORGE ROBERT MEAD

Schiță bio-bibliografică	276
--------------------------	-----

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

278

I

Rămășițele literaturii trismegiste

Literatura trismegistă existentă

Pentru a deosebi scrierile trismegiste atât de „Cărțile lui Thot” egiptene și de Rugăciunile lui Hermes din cultul popular egiptean, așa cum se găsesc în papirusurile magice grecești, cât și de literatura alchimică hermetică de mai târziu, am adoptat termenul de „literatură trismegistă”, în locul denumirii obișnuite de „literatură hermetică”.

Din literatura greacă trismegistă propriu-zisă, o mare parte s-a pierdut; ceea ce ne-a mai rămas, se încadrează în cinci categorii de scrieri:

- A. Corpus Hermeticum;
- B. Predica desăvârșită sau Asclepios;
- C. Extrasele lui Stobaeus;
- D. Trimiteri și fragmente din Părinți;
- E. Trimiteri și fragmente din filozofi.

A. Corpus Hermeticum include scrierile pe care anterior Reitzenstein¹ le-a adunat în culegerea „Poimandres”² alcătuită din paisprezece Predici și „Definițiile lui Asclepios”.

¹ Reitzenstein (R.), *Poimandres: Studien zur griechisch-ägyptischen und frühchristlichen Literatur* (Leipzig, 1904).

² Tradus sau metamorfozat în diferite feluri, Poemandres, Poemander, Poemandre, Pymander, Pimander, Pimandro. Deja Patrizzi, în 1591, a indicat

B. Predica desăvârșită sau Asclepios, nu s-a mai păstrat în greacă, ci doar într-o versiune în limba latină veche.

C. Există douăzeci și șapte de Extrase, din Predici de altfel pierdute, ale lui Ioan Stobaeus, un erudit păgân de la sfârșitul secolului al V-lea sau începutul celui de-al VI-lea, care a realizat o colecție foarte valoroasă de extrase din autorii greci, deși a evitat scriitorii creștini. Unele dintre aceste extrase sunt de mare întindere, mai ales cele din predica numită „Fecioara lumii”; aceste douăzeci și șapte de extrase sunt diferite de extrasele din Predicile păstrate în Corpusul trismegist.

D. De la Părinții Bisericii obținem numeroase trimiteri și douăzeci și cinci de fragmente scurte, altfel necunoscute nouă, lărgindu-ne considerabil cunoașterea avută asupra întinderii acestei literaturi.

E. De la Zosimus și Fulgentius obținem trei fragmente, iar de la Iamblichos și Iulian, împăratul-filozof, obținem un număr de trimiteri valoroase.

Acestea sunt rămășițele a ceea ce odată constituia o literatură abundentă. Dar când ne amintim că această literatură a fost în mare parte rezervată și ținută în secret, nu putem decât să ne bucurăm că s-a păstrat chiar și atât; într-adevăr, așa cum vom vedea mai târziu, dacă nu ar fi existat șansa ca un apologist hermetic să fi ales unele dintre predici pentru a exemplifica natura loială a învățăturii trismegiste față de regi și conducători, nu am fi avut niciun Corpus hermetic și am fi depins doar de extrasele și fragmentele amintite.

Dar chiar având acest Corpus hermetic, nu ar trebui să uităm că nu deținem decât o fracțiune din literatura trismegistă, câteva rămășițe. Pe parcursul studiilor noastre, vom trece în revistă referințele la scrierile pierdute ale Școlii, iar mai târziu, vom încerca să ne facem o idee despre principalele tipuri ale acestei literaturi.

Cât privește așa-numitele scrieri hermetice, medico-matematice, astrologice, medico-astrologice și alchimice, precum și lista mai multor invenții atribuite Celui de trei ori mare – invenții tot atât de

că numai un singur tratat ar putea fi numit cu acest titlu; dar, în ciuda acestui lucru, prostul obicei inaugurat de *editio princeps* (în traducere latină) a lui Marsilio Ficino s-a păstrat până la ultima ediție a textului lui Parthey (1854) și a ultimei traduceri a lui Chambers (1882).

numeroase și aproape identice cu cele atribuite lui Orfeu de către posteritatea credincioasă pe linia tradiției elene „pure” – *Bibliotheca Graeca* lui Joannes Albertus Fabricius¹ constituie o bună referință.

În privința literaturii alchimice și medievale sunt indispensabile cele două lucrări ale lui Berthelot (M. P. E.), *Collection des anciens Alchimistes grecs* (Paris, 1888), și *La Chimie au Moyen Age* (Paris, 1893).

În strânsă legătură cu dezvoltarea acestei forme de tradiție „hermetică” există scrierile și tradițiile hermetice ale scriitorilor de limbă arabă².

Manuscrisul original al Corpusului trismegist

Din natura fragmentară a rămășițelor literaturii trismegiste care s-a păstrat, se va vedea de îndată că stabilirea unui text critic al acestora este o întreprindere complicată; căci, în afară de Corpus, textele trebuie să fie adunate din scrierile mai multor autori. Acest lucru, totuși, nu a fost până acum realizat în mod critic, astfel încât traducătorul trebuie înainte de toate să găsească cele mai bune texte existente la acești autori și să-și realizeze critic propria versiune; dar, chiar și așa, rămân în continuare numeroase obscurități în textele, fragmentele și citatele lui Stobaeus și ale Părinților.

Chiar și textul Corpusului hermetic nu are încă o ediție critică; deoarece, deși Reitzenstein a făcut această întreprindere cel mai bine pentru *C. H.*, I, XIII (XIV) și (XVI)–(XVIII), bazându-se pe cinci

¹ Vol. I, 1. 7. Vezi ultima ediție (Leipzig, 1790), cu materiale adiționale needitate până atunci de Fabricius și G. C. Heumann și adăugirile numeroase și importante ale lui G. C. Harles.

² Vezi *Histoire Critique de Manichée et du Manichéisme* (Amsterdam, 1734), I. 326; de asemenea Fleischer (H. L.), *Hermes Trismegistus an die menschliche Seele, Arabisch und Deutsch* (Leipzig, 1870); Bardenheuer (O.), *Hermetis Trismegisti qui apud Arabes fertur de Castigatione Animae Liber* (Bonn, 1873); și mai ales R. Pietschmann, elevul lui Georg Ebers, care dedică partea a patra a tratatului său, numit *Hermes Trismegistus nach ägyptischen und orientalischen Überlieferungen* (Leipzig, 1875), unei considerări a tradiției hermetice, „Bei Syrern und Arabern”.

manuscrise și textele editate ale edițiilor mai vechi, el nu a reușit să ne ofere un text complet.

O listă a manuscriselor cunoscute atunci este dată în ediția lui Harles la *Bibliotheca Graeca* a lui Fabricius, în timp ce Parthey oferă note la singurele două manuscrise pe care le-a folosit în ediția sa ce cuprinde paisprezece dintre Predicile Corpusului hermetic. Totuși, se crede îndeobște că ar putea să mai existe alte manuscrise ascunse în bibliotecile europene.

Tot ce s-a scris mai înainte despre manuscrise este, totuși, depășit într-un total de către Reitzenstein în erudita și lămuritoare sa „Istorie a textului”. De la el aflăm că datorăm păstrarea Corpusului hermetic unui singur manuscris care a fost descoperit în secolul al XI-lea și aflat într-o condiție precară. Lipseau coli întregi și file separate, atât la început (după cap. I), cât și la sfârșit (după cap. XVI); chiar și în paginile care s-au păstrat, mai ales în ultima treime, scrierea nu mai era în anumite locuri lizibilă.

În aceste condiții, manuscrisul a ajuns în mâinile lui Mihail Psellos, marele reînsuflețitor al studiilor platonice din Bizanț, probabil în vremea în care ortodoxia lui era pusă la îndoială. Psellos a considerat că va aduce din nou aceste scrieri în circulație, dar în același timp s-a păzit de suspiciunea ca nu cumva conținutul acestora să corespundă cu propriile sale concluzii. Acest lucru explică scolia ciudată la *C. H. I.* 18, care la prima vedere pare a fi o denunțare pur monahală a lui Poimandres ca fiind diavolul deghizat pentru a-i îndepărta pe oameni de adevăr, în timp ce concluzia acestuia trădează un interes atât de adânc pentru conținut, încât trebuie să fi fost mai mult decât unul pur filologic.

Iar dovada că un astfel de interes trebuie să se fi manifestat în secolele următoare în Bizanț, poate fi adusă din faptul că ultimele trei capitole, care justifică în mod direct politeismul sau mai degrabă păgânismul, au fost omise într-o porțiune a manuscrisului, bucurându-se de o circulație mai largă doar acea parte care corespundea cu ceea ce, la prima vedere, putea fi considerat ca fiind un neoplatonism asimilat de creștinism.

Aceste Predici trismegiste au dobândit un câmp mai larg de lucru odată cu dezvoltarea umanismului în Occident. Georgius Gemistus Pletho, în ultima parte a secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, a adus neoplatonismul din Bizanț în Italia ca pe un fel de religie și a făcut o impresie profundă asupra lui Cosimo Medici; iar Marsilio Ficino, care fusese ales de Cosimo ca șef al viitoarei Academii, trebuie să fi tradus Corpusul în latină, care a apărut în 1463, pentru a servi ca primă lucrare de bază a acestei întreprinderi. Cosimo a adus textul grecesc din Bulgaria (Macedonia) prin intermediul unui călugăr, Fra Leonardo din Pistoia, manuscrisul aflându-se și acum în Biblioteca familiei Medici¹.

¹ În afară de traducerea lui G. R. S. Mead la *Corpus Hermeticum*, în seria de trei volume intitulate *Thrice-Greatest Hermes* (Londra, 1906), dintre care primul volum introductiv constituie traducerea de față, și în afară de traducerile pomenite de autor, au mai apărut: (engleză) W. Scott, *Hermetica*, The Clarendon Press, Oxford, 1924-1936, 4 vol.; *Hermetica: The Greek Corpus Hermeticum and the Latin Asclepius in a New English Translation*, ed. Brian P. Copenhaver, Cambridge University Press, 1992; (franceză) L. Ménard, *Hermès Trismégiste*, Didier, Paris, 1864 A.-J. Festugière și A. D. Nock, *Corpus Hermeticum*, Les Belles Lettres, col. Bude, Paris, 1945-1954, 4 vol.; (latină) *Corpus Hermeticum: Hermetis Trismegisti Poemander*, ed. Gust. Parthey, Berlin, 1854; (română) Hermes Mercurius Trismegistus, *Filosofia hermetică*, tr. Dana Eliza Ghinea, coord. prof. univ. Dr. Remus Rus, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1995; Hermes Mercurius Trismegistus, *Corpus Hermeticum*, tr. Dan Dumbrăveanu, Ed. Herald, București, 2020; *Textele sacre ale lui Hermes Trismegistos*, tr., note și cuv. introd. Maria Genescu, preambul acad. prof. dr. Constantin Bălăceanu-Stolnici, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2003. (*N. tr.*)

II

Toth, Stăpânul Înțelepciunii

Thot (Tehuti)

Capitolul de față va fi dedicat unei scurte considerații cu privire la natura, puterile și atributele personificării divine Thot (Tehuti), Stăpânul Înțelepciunii și Adevărului, pe baza tradiției egiptene pure. Principalele noastre informații provin în special din cel mai recent studiu dedicat acestui subiect, cele două volume masive ale Dr. E. A. Wallis Budge, custodele antichităților egiptene și asiriene de la Brithish Museum.

Înainte de Budge, savantul german Pietschmann a scris o monografie despre Thot, dedicată în mod special lui Hermes - Cel de trei ori mare, după tradițiile egipteană, greacă și orientală¹. Prima parte a tratatului, în care autorul identifică originea „Celui de trei ori mare” în concepția naivă a unui „zeu lunar cu cap de ibis”, este dedicată zeului Tec-Tehuti al egiptenilor. De ce Pietschmann a ales această formă dublă a numelui pentru subtitlul său nu este foarte clar. Variantele par să fie Teh, Tehu, Tehut și Tehuti, iar forma greacă Thot vădește o încercare de a-l translitera pe Tehut. Am putea remarca, totuși, că există nu mai puțin de optsprezece variante ale numelui găsite în greacă și în latină. Cei mai mulți savanți folosesc de obicei forma cu sonoritate mai slabă, deși neîndoielnic mult mai comună, Tehuti. Personal, aș înclina pentru Tehut, dar întrucât Tehuti nu este un cognomen

¹ *Hermes Trismegistos, nach ägyptischen, griechischen und orientalischen Überlieferungen* (Leipzig, 1875).

cu o sonoritate distinsă, voi folosi forma grecească Thot, aceasta fiind mult mai familiară cititorului obișnuit.

Thot, după Pietschmann

Horapollo ne spune că ibisul a fost simbolul lui Thot ca „stăpân al inimii și al rațiunii din toți oamenii”¹, deși motivul unei astfel de reprezentări rămâne ascuns în misterul „animalelor sacre”, care nu a fost explicat până în prezent.

Dar dacă Thot, Logosul, era în inimile tuturor, el era deopotrivă inima lumii a cărei viață cârmuia și străbătea toate lucrurile. Astfel, templul ca sălaș al Zeului, era privit ca model al lumii, iar zidirea acestuia ca o copie a zidirii lumii. Și, așa cum Thot a rânduit măsura, numărul și ordinea în univers, tot așa făcea și maestrul arhitect în construcția de temple și a tuturor monumentelor religioase. Fiind considerat minte universală rânduitoare, un text i se adresează lui Thot astfel: „Tu ești marele, singurul Zeu, Sufletul Devenirii”².

Ca ajutor în lume, Thot are o soție sau o siziege, Nehe-măut. La gnostici, aceasta reprezintă aspectul Sophia al Logosului. Ea este probabil Natura din scrierile trismegiste. Thot, împreună cu Nehe-măut, sunt inițiatorii întregii ordini, reguli și legi din univers.

Astfel, Thot este în special reprezentantul Spiritului, Rațiunea interioară a tuturor lucrurilor; el este Protectorul tuturor legilor lumesti și al fiecărei reglementări din societatea omenească. Un text spune: „Legea lui este statornicită temeinic, precum cea a lui Thot”³.

¹ πάσης καρδίας και λογισμον δεσποτης, p. 40, ed. Leemans.

² Pleyte, *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde*, 1867, 10. Textul este luat dintr-un papirus din Muzeul din Leyde.

³ De pe un ostracon de la Luvru, De Horrak, *Zeitschrift für ä S. u. A.*, 1868, 2. Și iarăși la Dendera, se spune că regele a „instituit legile asemenea lui Thot cel de trei ori mare”. Vezi Dümichen, *ibid.*, 1867, 74.

Ca reprezentant al Rațiunii prezente în lume, Thot este mijlocitorul prin care lumea este adusă la manifestare. El este Limba lui Ră, Mesagerul Voinței lui Ră¹ și Stăpânul Vorbirii Sfinte².

„Ceea ce purcede din deschizătura gurii lui, acel lucru se va petrece; el vorbește și porunca este a lui; el este Izvorul Vorbirii, Vehiculul Cunoașterii, Dezvăluitorul a ceea ce este Ascuns”³.

Thot este astfel zeul scrisului și al tuturor artelor și științelor. Pe un monument al lui Seti I, el este numit „Scrib al celor nouă Zei”. El scrie „adevărul celor nouă Zei” și este numit „Scrib al Regelui Zeilor și al oamenilor”.

Prin urmare, el este în mod firesc inventatorul hieroglifelor, patronul și protectorul tuturor arhivelor templelor și bibliotecilor și al tuturor scribilor. La intrarea în una dintre sălile Memnonium-ului din Teba, renumita „Bibliotecă a lui Osymandias”, numită „Marea Casă a Vieții”, îl găsim pe Thot ca „Stăpân în Sala Cărților”. În papirusul Ebers citim:

„Călăuza lui este Thot, care așează asupra lui darurile vorbirii, care făurește cărțile și îi luminează pe cei ce sunt învățați din ele, și pe medicii care îl urmează pentru ca ei să tămăduiască”.

Vom vedea că una dintre clasele de preoți era devotată vindecării trupului, tot așa cum alta era dedicată vindecării sufletului. Aceste cărți se mai numesc și „Marile Gnoze ale lui Thot”⁴. Thot era zeul medicinei, dar nu atât prin medicamente, cât prin intermediul metodelor mesmerice și al anumitor „formule magice”. Astfel, lui i se spune „Thot, Stăpânul Cerului, care dăruiești toată viața, toată sănătatea”.

¹ Lepsius, *Erster Götterkreis*, Taf. 1, 2. Textul S. 181.

² Brugsch, *Wörterbuch*, 803, și multe alte trimiteri.

³ Pentru o listă lungă de referințe, vezi Pietschmann *ad loco*. Până acum am redat aceste citate pentru a arăta că afirmațiile lui sunt bazate pe o autoritate foarte amplă.

⁴ A se compara acest titlu, *die grossen Erkenntnisse des Tehuti*, cu Codexul copt Brucianus – *Voici le livre des gnosés de l’Invisible divin*. Amélineau, *Notice sur le Papyrus gnostique Bruce*, p. 83 (Paris, 1891). Vezi de asemenea Carl Schmidt, *Gnostische Schriften in koptischer Sprache aus dem Codex Brucianus* (Leipzig, 1892).